

Kamer der Volksvertegenwoordigers

21 JANUARI 1948.

WETSONTWERP

houdende toelating van de vrouwen
tot de magistratuur.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE JUSTITIE (1) UITGEBRACHT

DOOR MEVR. DE RIEMAECKER-LEGOT.

MEVROUWEN, MIJNE HEREN,

Het wetsontwerp houdende toelating van de vrouwen tot de magistratuur werd door de Senaat aan de Kamer der Volksvertegenwoordigers overgemaakt. Het heeft ten doel alle ambten bij de rechterlijke orde open te stellen voor de vrouwen die voldoen aan de voorwaarden van de bijzondere wetten betreffende deze ambten, alsmede (gezien het amendement van Mevrouw Spaak) het lidmaatschap van de Raad van State en van diens Auditoraat.

Het werd op 23 October 1946 neergelegd door Mevrouw Ciselet, de Heer Struye, destijds Senator, en de Heren Fonteyne en Rolin. Mevrouw Ciselet doet in haar toelichting uitschijnen, dat de intrede van de vrouw in de magistratuur ten volle gerechtvaardigd is.

In de commissievergadering van de Senaat van 26 Juni 1947 bracht de Heer Van Remoortel verslag uit, uit naam

(1) Samenstelling van de Commissie : de heren Joris, voorzitter; Carton de Wiart, Charloieaux, Charpentier, De Gryse, De Riemaecker-Legot (Mevr.), du Bus de Warnaffe, Héger, Lambotte, Maes, Oblin, Philippart. — Bohy, Collard, Craeybeckx, Gruselin, Hossey, Housiaux, Soudan, Tielemans. — Demany, Terfve. — Janssens (Charles), Van Glabbeke.

Zie :

459 (1946-1947) : Wetsontwerp.

Chambre des Représentants

21 JANVIER 1948.

PROJET DE LOI

autorisant l'accès des femmes à la magistrature.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE (1)

PAR Mme DE RIEMAECKER-LEGOT.

MESDAMES, MESSIEURS,

Le projet de loi autorisant l'accès des femmes à la magistrature a été transmis par le Sénat à la Chambre des Représentants. L'accès à toutes les fonctions de l'ordre judiciaire est ainsi permis aux femmes qui réunissent les conditions prévues par les lois spéciales relatives à ces fonctions, et (vu l'amendement proposé par Mme Spaak) à celles de membre du Conseil d'Etat et de son auditorat.

La proposition fut déposée, le 23 octobre 1946, par Mme Ciselet, M. Struye, alors sénateur, et MM. Fonteyne et Rolin. Mme Ciselet démontre, dans ses développements, que l'entrée de la femme dans la magistrature se justifie pleinement.

M. Van Remoortel a fait rapport, le 26 juin 1947, dans la séance de la Commission de la Justice du

(1) Composition de la Commission : MM. Joris, président; Carton de Wiart, Charloieaux, Charpentier, De Gryse, De Riemaecker-Legot (Mme), du Bus de Warnaffe, Héger, Lambotte, Maes, Oblin, Philippart. — Bohy, Collard, Craeybeckx, Gruselin, Hossey, Housiaux, Soudan, Tielemans. — Demany, Terfve. — Janssens (Charles), Van Glabbeke.

Voir :

459 (1946-1947) : Projet de loi.

G.

van de Commissie voor de Justitie, die de zienswijze van Mevrouw Ciselet bijgetreden was. Hij stelde vast, dat de geschiktheid der vrouwen voor vele, eertijds, aan de mannen voorbehouden functies, niet meer betwist wordt en dat men haar in de openbare ambten een onthaal moet voorbereiden, waarbij geen onderscheid, dat alleen op het geslacht zou berusten, mag gemaakt worden. In vele beroepen is dit reeds het geval. Het wetsvoorstel bedoelt, dat dit ook zou gebeuren in de staande en in de zittende magistratuur.

Het voorstel werd in de Commissie met 11 stemmen goedgekeurd; 3 leden hebben zich onthouden.

In de openbare vergadering van Donderdag 10 Juli 1947 werd het in de Senaat ter stemming gelegd. Op 133 aanwezigen stemden 124 leden voor, 8 tegen en één lid onthield zich, omdat hij de besprekingen niet had kunnen volgen en dus geen oordeel wilde vellen.

Op 1 October 1947 vergaderde de Commissie voor de Justitie van de Kamer der Volksvertegenwoordigers om het voorstel te bespreken. Er werden o. m. bedenkingen geuit in verband met de Mercuriale van den heer Delwaide en insgelijks betreffende de manier waarop aan de vrouwen voldoening zou geschonken worden; gedeeltelijk, geleidelijk of ineens. De stemming moest echter uitgesteld worden, omdat het ledenaantal te gering was.

Drie weken nadien kwam het voorstel opnieuw te berde en werd door de Commissie aanvaard met 11 stemmen tegen 2. Een lid dat tegenstemde, gaf de wens te kennen een nota van de minderheid aan onderhavig verslag te voegen.

Zo ver het verloop van de parlementaire besprekingen. Wat nu volgt geeft de persoonlijke beschouwingen weer van de verslaggeefster. Het ligt in haar bedoeling niet een pejoratief-feministisch betoog te houden. Het zou echter moeilijk zijn geen uitgesproken vrouwelijk karakter te geven aan een onderwerp, dat essentieel over de vrouw handelt.

Vooreerst wordt het voorstel van juridisch standpunt belicht. Daarna wordt de essentie zelf der zaak onderzocht. Op juridisch gebied wordt de noodzakelijkheid van de wettekst bewezen en een vergelijking gemaakt tussen de bestaande wetgevingen en toestanden in België en in het buitenland. Het wezen van de wet berust op de persoonswaarde van de vrouw en op het degelijk oordeel van de man, die het arbitraire verschil, dat hij steeds tussen man en vrouw heeft gemeend te mogen maken, opgeeft. Het sociaal nut van het wetsvoorstel is niet te onderschatten en het is leerrijk zijn psychologisch uitzicht nader te keuren.

A. — Juridische beschouwingen.

1. — De voorgestelde wettekst is noodzakelijk.

Beter zou het zijn te zeggen, dat de voorgestelde wettekst noodzakelijk is geworden. Inderdaad, de Belgische grondwet heeft de vrouw nooit expliciet uit een beroep uitgesloten; alle Belgen zijn gelijk voor de wet. Daaruit zou kunnen besloten worden, dat er tussen de Belgische

Sénat qui s'était ralliée au point de vue de Mme Ciselet. Il constatait que l'aptitude des femmes à exercer de multiples professions, réservées autrefois aux hommes, n'est plus discutée, et qu'il faut leur réserver dans les fonctions publiques un accueil sans faire une discrimination quelconque uniquement basée sur le sexe. Tel est déjà le cas pour beaucoup de professions et la présente proposition de loi tend à ce qu'il en soit de même pour la magistrature debout et assise.

La proposition fut adoptée en Commission par 11 voix; trois membres se sont abstenus.

Elle fut mise aux voix au Sénat au cours de la séance publique du jeudi 10 juillet 1947. Sur 133 membres présents, 124 ont voté pour, 8 contre et un membre s'est abstenu, parce qu'il n'avait pu suivre la discussion et, dès lors, il ne voulait pas porter un jugement.

La Commission de la Justice de la Chambre des Représentants se réunit, le 1er octobre 1947, pour examiner la proposition. Des observations furent notamment émises au sujet de la Mercuriale de M. Delwaide et sur la manière dont satisfaction serait donnée aux femmes: partiellement, par paliers ou tout à la fois. Mais le vote dut être remis, la Commission n'étant pas en nombre.

Trois semaines plus tard, la proposition fut de nouveau mise en discussion et adoptée par 11 voix contre 2. Un membre, qui avait voté contre, exprima le vœu d'annexer une note de la minorité au présent rapport.

Voilà pour ce qui concerne la discussion parlementaire. Ce qui suit reflète les opinions personnelles du rapporteur. Il n'entre pas dans son intention de faire un exposé péjoratif à tendance féministe. Mais il serait difficile de ne pas conférer un caractère nettement féminin à un sujet qui traite principalement de la femme.

Tout d'abord, la proposition est commentée du point de vue juridique; ensuite est examiné l'essentiel de la question. Dans le domaine juridique, la nécessité du texte légal est démontrée et il est fait une comparaison entre les législations et situations existant en Belgique et à l'étranger. La quintessence de la loi repose sur la valeur personnelle de la femme et sur le jugement sain de l'homme qui abandonne la distinction arbitraire qu'il a toujours estimé devoir faire entre l'homme et la femme. L'utilité sociale de la proposition de loi entre également en ligne de compte et il est instructif d'examiner de plus près son aspect psychologique.

A. — Considérations juridiques.

1. — Le texte de loi proposé est nécessaire.

Il vaudrait mieux dire que le texte de loi proposé est devenu nécessaire. En effet, la Constitution belge n'a jamais explicitement exclu la femme d'une profession: tous les Belges sont égaux devant la loi. On pourrait en conclure qu'il n'est fait aucune distinction entre les hom-

mannen en vrouwen geen verschil bestaat, wat betreft het genieten en het uitoefenen van hun burgerlijke rechten en het vervullen van hun verplichtingen.

Anderzijds luidt een grondbeginsel van ons recht « de bevoegdheid is de regel, de onbevoegdheid is de uitzondering », waaruit wij kunnen afleiden dat een vrouw, die de vereiste bevoegdheid voor een beroep bezit, dat evenzeer als de man mag uitoefenen.

Bijgevolg zou een tekst van ons Wetboek op de rechterlijke inrichting uitdrukkelijk moeten verbieden, dat een vrouw mag magistraat worden om haar dit ambt ontoegankelijk te maken. Deze tekst bestaat niet.

Waarop die uitsluiting dan wel berusten mag? Uitsluitend op het verschil dat er bestaat tussen de geest van een wet en de interpretatie van een wettekst. Zodoende is het aan een traditie van zovele decennia, en aan haar alleen te wijten, dat aan de vrouw elke publieke functie ontzegd geworden is, die zij niet krachtens een positieve wettekst geoorloofd was te bekleden. Het is ook die traditie, die gemaakt heeft, dat wanneer men in de Grondwet over de « Belgen » spreekt, men daaronder uitsluitend de mannen is gaan verstaan, alsof de vrouw nooit persoonlijk en op eigen verantwoordelijkheid een publiek ambt zou kunnen waarnemen.

Het is steeds diezelfde traditie, die aan de wet van 7 April 1922, welke de loopbaan van advocaat voor de vrouwen openstelde, een artikel heeft doen toevoegen, dat aan de vrouwen verbiedt een magistraat te vervangen. De tijd staat echter niet stil en de opvattingen wisselen met hem. De waarde van de persoon is stilaan in de vrouw erkend geworden en langzamerhand heeft zij, als mens, nevens de man haar plaats veroverd, zowel in de uitingen van het burgerlijk als in het maatschappelijk leven.

Daarbij komt, dat de economische voorwaarden van het moderne leven, de vrouw dikwijls noodzaken een ambt of beroep uit te oefenen, dat haar het vitale loon moet verzekeren.

Zo is men de gaping gaan inzien tussen de geest en de interpretatie van de Grondwet. Een bewijs daarvan leveren de jongste wetteksten. Alles is daar klaar en wordt volgens de huidige opvattingen begrepen.

Om deze toestand te verhelpen zou het eenvoudigste zijn, zoals in Frankrijk gebeurd is, een wettekst voor te stellen, die alle hervormingen op dat gebied in zich zou bevatten en voor alle gevallen toepasselijk zou zijn. Bij onze Zuiderburen stelde men, inderdaad, volgende tekst voor: « Mits gelijke titel en voorwaarden zijn alle publieke functies (en vrije beroepen) toegankelijk voor vrouwen en mannen. »

Middelertijd zijn wij in België niet zo ver gevorderd. Doch aan de hoger genoemde traditie werd voor een eerste maal in 1924 getornd; toen de wet van 13 juni van dat jaar de vrouwen verkiesbaar maakte als gewone of plaatsvervangende rechters bij de Rechtbank van Koophandel. Hetzelfde gebeurde in 1926: de wet van 9 juli verklaarde de vrouwen verkiesbaar tot de werkrechtersraden. Onlangs nog benoemde de Heer Minister Troclet een vrouwelijke juridische assessor bij de Werkrechtersraad van Comblain-au-Pont.

mes et femmes belges quant à la jouissance et l'exercice de leurs droits civils et à l'accomplissement de leurs obligations.

Un principe de notre droit porte, d'autre part, « que la capacité est la règle et l'incapacité l'exception », d'où nous pouvons inférer qu'une femme, qui possède la capacité requise pour une profession, peut l'exercer au même titre que l'homme.

Par conséquent, un texte de notre Code sur l'organisation judiciaire devrait interdire expressément qu'une femme puisse devenir magistrat, pour lui rendre inaccessible cette charge. Ce texte n'existe pas.

Sur quoi repose dès lors cette exclusive? Uniquement sur la différence entre l'esprit d'une loi et l'interprétation de son texte. C'est donc à une tradition de plusieurs décades, et à elle seule, qu'il faut attribuer l'exclusion de la femme de toute fonction publique, qu'un texte légal positif ne lui permettait d'exercer. Lorsque dans la Constitution on parle des « Belges », il est aussi traditionnel de considérer comme tels uniquement les hommes, comme si les femmes, personnellement et sous leur propre responsabilité, ne seraient jamais à même d'exercer une fonction publique.

Cette même tradition a fait ajouter à la loi du 7 avril 1922, ouvrant aux femmes la carrière d'avocat, un article leur interdisant de suppléer un magistrat. Mais le temps ne s'arrête pas, et les idées évoluent. Petit à petit, on a reconnu la valeur personnelle de la femme, et peu à peu en tant qu'être humain elle a conquis sa place à côté de l'homme, tant dans les manifestations de la vie civile que dans la vie sociale.

De plus, les conditions économiques de la vie moderne obligent souvent la femme à exercer une fonction ou une profession qui doit lui assurer le salaire vital.

Ainsi on s'est rendu compte de l'écart existant entre l'esprit et l'interprétation de la Constitution. Nous en trouvons la preuve dans les textes de loi les plus récents. Ces textes sont clairs et interprétés d'après les conceptions actuelles.

Pour remédier à cet état de choses, le plus simple serait de proposer, comme on a fait en France, un texte de loi contenant toutes les réformes dans ce domaine et applicable à tous les cas. En effet, chez nos voisins du sud, on a proposé le texte suivant: « A titre et à conditions égaux, toutes les fonctions publiques (et professions libérales) sont accessibles aux femmes et aux hommes. »

En attendant, nous n'en sommes pas encore là en Belgique. Un premier coup fut porté à cette tradition par la loi du 13 juin 1924, rendant les femmes éligibles comme juges effectifs ou juges suppléants auprès des Tribunaux de Commerce. Il en fut de même en 1926, par la loi du 9 juillet déclarant les femmes éligibles aux Conseils de Prud'hommes. Récemment encore, M. le Ministre Troclet a nommé une femme assesseur juridique auprès du Conseil de Prud'hommes de Comblain-au-Pont.

Door de hogervermelde traditie en gezien de wettekst van 1922, die uitdrukkelijk de vrouwen van de magistratuur uitsluit, is onderhavig wetsvoorstel echter een noodzakelijkheid geworden en daarom is het tweede artikel afgestemd op het vernietigen van de slotbepaling van voornoemde wettekst, nl. « aan de vrouwen, die het diploma van doctor in de rechten bezitten wordt toegestaan de eed van advocaat af te leggen en dat beroep uit te oefenen ». Inderdaad, deze bepaling is nutteloos geworden.

Wat het derde artikel betreft: « de machtiging van de man tot uitoefening van rechterlijke functies wordt verleend volgens het bepaalde in Boek I, titel I, hoofdstuk VI, van het Burgerlijk Wetboek over de « Wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten. » Zij is onherroepelijk ». Het volstaat, dienaangaande, de argumenten aan te halen van de opstelster der wet. In haar toelichting zegt zij, onder meer: « Wat de machtiging van de man betreft, schijnt het ons logisch te verwijzen naar de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek over de « Wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten », welke die zaak regelen, in plaats van een algemeen beginsel te herhalen, dat reeds elders is vooropgesteld.

» Voorts menen wij, dat de bevoegdheid, die aan de man zou worden gelaten om de verleende machtiging weer in te trekken, en het rechterlijk debat dat hij aldus zou kunnen instellen, onverenigbaar zijn met de waardigheid van de functies van een magistraat.

» Wij geloven, dat men zonder gevaar voor de maatschappelijke orde de betrokken vrouw mag laten oordelen of het om familieredenen gewenst is ontslag te vragen ».

2. — *Vergelijking met andere wetgevingen, andere tijden en andere landen.*

De evolutie in de opvatting betreffende de bevoegdheid der vrouwen om deel te nemen aan de uitoefening van de rechterlijke Macht is geen *unicum* in de openbare ambten, evenmin in België als in de andere landen.

Bij ons heeft de openbare mening reeds vroeger en in een sneller tempo deze verandering ondergaan op gebied van administratieve functies. Bij Koninklijk besluit van 2 October 1937 zijn de vrouwen toegelaten tot de hoogste functies in het landsbestuur. Zij kunnen gemeenteraadslid worden, schepenen, burgemeester, zij kunnen zetelen in de provinciale raden, deel uitmaken van het diplomatiek corps, volksvertegenwoordiger en senator worden. Deze functies vereisen veel verantwoordelijkheidsgevoel, waarheid, uithoudingsvermogen en belangloosheid.

Een Belgische vrouw is gehecht aan onze ambassade van Rome-Quirinaal, Mej. A. d'Olne. In andere landen gebeurt dit veel vaker en daar hebben verschillende vrouwen zich in het uitoefenen van die functie onderscheiden, o.a. Miss H. Normanton, door het Foreign Office van Londen benoemd. Mrs. Paton heeft in 1946 de debatten betreffende de begroting in de Engelse Kamer voorgezet.

Mme Brunchwigg was onderstaatssecretaris in het Ministerie Blum in Frankrijk en Mme Vienet bekleedde

La présente proposition de loi est devenue une nécessité à cause de la tradition susdite et du texte de loi de 1922, excluant formellement les femmes de la magistrature; c'est pourquoi l'article 2 tend à abroger la disposition finale de la loi précitée, notamment « il est permis aux femmes munies du diplôme de docteur en droit de prêter le serment d'avocat et d'exercer cette profession ». En effet, cette disposition est devenue sans objet.

Le troisième article dispose que « l'autorisation maritale d'exercer des fonctions judiciaires est donnée suivant les dispositions du Livre premier, titre premier, chapitre IV du Code civil sur les « Droits et devoirs respectifs des époux ». « Cette autorisation est irrévocable. » A cet égard, il suffit de citer les arguments de l'auteur de la proposition. Dans ses développements, elle dit entre autres: « En ce qui concerne l'autorisation maritale, il nous a paru logique de renvoyer aux dispositions du Code civil sur « Les droits et devoirs respectifs des époux » qui règlent la matière, plutôt qu'à répéter un principe général déjà posé ailleurs.

» Nous estimons, d'autre part, que la faculté, qui serait laissée au mari de retirer l'autorisation donnée et le débat judiciaire qu'il pourrait ainsi introduire, serait incompatible avec la dignité des fonctions de magistrat.

» Nous croyons que l'on peut, sans danger pour l'ordre social, laisser à la femme le soin de juger s'il est opportun pour des raisons familiales de donner sa démission. »

2. — *Comparaison avec d'autres législations, d'autres temps et d'autres pays.*

L'évolution des idées au sujet de la capacité des femmes à participer à l'exercice du pouvoir judiciaire n'est pas chose unique dans les fonctions publiques, pas plus en Belgique que dans les autres pays.

Chez nous, l'opinion publique a traversé, beaucoup plus tôt déjà et dans un temps plus rapide, cette même évolution dans le domaine des fonctions administratives. L'arrêté royal du 2 octobre 1937 a ouvert aux femmes l'accès aux plus hautes fonctions dans l'administration de l'Etat. Elles peuvent devenir conseiller communal, échevin, bourgmestre, siéger dans les Conseils provinciaux, faire partie du corps diplomatique, devenir représentant et sénateur. Ces fonctions exigent, dans une grande mesure, le sens de la responsabilité, de la dignité, de l'endurance et du désintéressement.

Une femme belge, Mlle A. d'Olne, est attachée à l'ambassade de Rome-Quirinal. Ces cas se présentent beaucoup plus souvent dans d'autres pays, où plusieurs femmes se sont distinguées dans l'exercice de cette fonction, notamment Miss H. Normanton, nommée par le Foreign Office de Londres. En 1946, Mrs Paton a présidé aux débats sur le budget à la Chambre des Communes.

Mme Brunchwigg était sous-secrétaire d'Etat dans le Ministère Blum en France, et Mme Vienet a rempli cette même

hetzelfde ambt in het Ministerie van Spel en Sport onder president Bidault.

Nevens de administratieve functies zijn ook de vrije beroepen voor de vrouwen opengesteld: zij mogen geneeskundigen worden, artsenekundigen, advocaten, ingenieurs, architecten en zo meer. Voor deze beroepen zijn eveneens hoogstaande hoedanigheden vereist.

De vrouwen-artsenekundigen zijn geen zeldzaamheid in ons land, evenmin als de geneeskundigen en de advocaten. Mevr. S. Buvenz is onze eerste pleitbezorgster. Te Amsterdam is Mevrouw Bletz notaris.

Zelfs in de militaire loopbanen krijgen de vrouwen hun kans. Indien wij in België geen vrouwelijke generaals kennen, in de geallieerde landen hebben zij, hoe men het ook moge beoordelen, escadrilles aangevoerd en luchtbombardementen geleid.

Anderzijds, is de vrouw-magistraat geen nieuwigheid in de geschiedenis der volkeren.

2200 jaar vóór onze tijdrekening is er sprake van vrouwelijke rechters. Het Boek der Rechters geeft de naam op van een vrouw-rechter in de XIIIe eeuw vóór Christus.

In de Middeleeuwen werden de vrouwen door het Kanoniek Recht uit de tribunalen geweerd, maar dit belet niet, dat zij soms, door erfenisschap, aan het hoofd van leengoederen kwamen te staan, en dat zij als suzerain optraden, dit wil dus zeggen als rechters. Zo de Gravin van Carcassonne in 1002, Blanca van Champagne in 1091, Ermingardis van Narbonne in 1134 en vele anderen. Vooral de oversten van rijke abdijen, zoals die van Remiremont, oefenden het recht.

In de tijd der gemeenten mochten de vrouwen gezworene zijn en dit niet alleen in de specifiek vrouwelijke neringen en ambachten. De « grainiers de Paris » besloten, dat twee gezworenen op vier, vrouwen zouden zijn.

De Franse revolutie, spijt haar slogan van gelijkheid, ontnam aan de vrouw meest alle rechten die haar uit het feodaal stelsel overgeschoten waren; enkel voor geschillen tussen ouders en kinderen mocht zij, uitzonderlijk, een rechterlijke functie bekleden.

De codex van Napoleon maakte een gedeelte van de vrouwen tot minderwaardigen en onbekwamen. Van magistratuur was er dan zeker geen sprake meer.

Tegen het einde van de XIXe eeuw nochtans is de ommekeer gebeurd. De V. S. geven de toon aan in 1899. De eerste vrouwelijke procureur-generaal was aldaar Annette Abbot Adams. Miss Floren Allen werd in 1931 rechter bij het hoogste gerechtshof van Ohio. Miss Mathilde Fenberg werd in die zelfde jaren substituut te Chicago en Miss Willebrand substituut van de procureur-generaal te Washington. Vóór, na en met haar werden vele vrouwen met rechterlijke functies bekleed.

In Engeland, werd de magistratuur in 1919 voor de vrouwen opengesteld, toen de wet betreffende de gelijkheid van beide geslachten gestemd werd. In 1922 deden de Engelse vrouwen hun intrede in de balie. In 1925 telde Engeland reeds magistraten onder de vrouwen. Miss Dorothy Dix is Adjoint Recorder van rechter Chr. Humphrey (de titel van Recorder stemt bijna overeen met die van

charge dans le Ministère des Jeux et des Sports sous le président Bidault.

« En dehors des fonctions administratives, les professions libérales aussi sont accessibles aux femmes: elles peuvent devenir médecins, pharmaciens, avocats, ingénieurs, architectes, etc. Ces professions exigent également des qualités éminentes.

Les femmes pharmaciens ne sont plus l'exception dans notre pays, pas plus que les femmes médecins et avocats. Mme S. Buvenz est notre première avouée. A Amsterdam, Mme Bletz est notaire.

Les femmes ont même accès à la carrière militaire. Si en Belgique nous n'avons aucune femme « général », dans les pays alliés elles ont, quoi qu'on puisse en penser, commandé des escadrilles et dirigé des bombardements.

La femme magistrat n'est d'ailleurs plus une nouveauté dans l'histoire des peuples.

Il est déjà question de femmes juges 2.200 ans avant notre ère. Le Livre des Juges cite le nom d'une femme juge au 13e siècle avant Jésus-Christ.

Au Moyen-Age, les femmes étaient exclues des tribunaux par le Droit canon, ce qui ne les empêchait cependant pas de se trouver, par héritage, à la tête de fiefs et d'agir en qualité de suzeraines, c'est-à-dire donc en qualité de juges. Tel fut le cas de la comtesse de Carcassonne en 1002, Blanche de Champagne en 1091, Ermingarde de Narbonne en 1134 et beaucoup d'autres. Surtout les supérieures de riches abbayes, comme celle de Remiremont, rendaient la justice.

A l'époque des communes, il était permis aux femmes d'être juré et cela non seulement dans les métiers et négoes spécifiquement féminins. Les « grainiers » de Paris décidèrent que deux jurés sur quatre seraient des femmes.

La Révolution française, malgré son slogan d'égalité, a enlevé à la femme tous les droits qui lui étaient restés du régime féodal; ce n'est que pour des litiges entre parents et enfants qu'elle pouvait, exceptionnellement, occuper une fonction judiciaire.

Le Code Napoléon a réduit une partie des femmes au rang d'inférieures et d'incapables. Il ne pouvait certainement plus être question de la magistrature.

Vers la fin du XIXe siècle, cependant, la situation se modifia. Les Etats-Unis montrèrent la voie en 1899. La première femme procureur-général y fut Annette Abbot Adams. Miss Florence Allen devint, en 1931, juge à la Cour supérieure de Ohio. Miss Mathilde Fenberg fut, à la même époque, substituut à Chicago et Miss Willebrand substituut du procureur général à Washington. Avant après et en même temps qu'elles, de nombreuses femmes se virent confier des charges judiciaires.

En Angleterre, la magistrature fut ouverte aux femmes, en 1919, par le vote de la loi relative à l'égalité des deux sexes. En 1922, les femmes anglaises firent leur entrée au barreau. En 1925, l'Angleterre comptait déjà des magistrats parmi les femmes. Miss Dorothy Dix est « adjoint recorder » du juge Chr. Humphrey (le titre de « recorder » correspond à peu près à celui de Président de nos Cours)

President bij onze gerechtshoven) die het proces voorzat van de Japanse oorlogsmisdadigers. Zij heeft hem tijdelijk vervangen, evenals zij dienstdoende recorder is geweest tijdens de afwezigheid van Sir A. Bodkin te Dover.

In Duitsland, waren de vrouwen sinds 1922 tot de magistratuur toegelaten en alhoewel men haar gaarne uit deze functie verwijderd hield waren er in 1933 drie vrouwen benoemd tot rechter voor het leven, en 70 niet definitief aangestelden.

In Canada werden twee vrouwen tot King's Counsel benoemd en in West-Afrika is een negervrouw, Stella Thomas, Districtsmagistraat.

In Polen, waar de vrouwen sinds 1929 tot de magistratuur toegelaten zijn, telt men meer dan 100 vrouwen die de functie van rechter of procureur bekleden. Spanje volgde principieel de algemene tendenz in 1930.

In 1935 behoorden twee vrouwen tot het gerechtshof van Kopenhagen. Tegenwoordig zijn er in Denemarken vier vrouwen magistraat, waarvan éne aan het beroepshof.

Letland, Litauen, Joegoslavië, Zuid-Afrika, Brazilië, Chili, Finland, Roemenië, Rusland en destijds Oostenrijk en Tsjecho-Slowakijë, alle hebben vrouwen onder hun magistraten. Bij het gerechtshof te Istantoel werden er in 1936 in éénmaal 13 benoemd.

In Zweden is de hervorming recenter: ze dateert van 1945 en kwam in zwang op 1 Januari 1946. Men maakt er geen verschil meer tussen man en vrouw waar het de openbare ambten betreft. De wet is daar geen louter platonische beschouwing gebleven: Zweden heeft verschillende vrouwelijke rechters, waarvan éne bij de militaire rechtbank.

In 't algemeen tracht men de functie van kinderrechter aan de vrouwen toe te vertrouwen. Maar het is ook waar, dat in de meeste landen deze functie haar pas gegeven werd, nadat zij tot de magistratuur in het algemeen waren toegelaten. De ervaring in al deze landen opgedaan heeft uitgewezen, dat de vrouwen-magistraat, al zijn zij niet talrijk, toch tegen haar taak opgewassen zijn en dat haar benoeming geen teleurstelling is geworden.

Het laatste land dat de hervorming heeft ingevoerd, is Frankrijk, waar op 11 April 1946 zonder discussie de wet gestemd werd. Ons recht is dikwijls door de Franse wetgeving beïnvloed en het rechterlijk orgaan is er nagenoeg hetzelfde als bij ons. Daarom is het interessant na te gaan hoe de opvatting betreffende de vrouw in de magistratuur in Frankrijk geëvolueerd heeft. Welnu, op dit ogenblik zijn er negen vrouwen magistraat, waarvan één procureur van de Republiek te Orléans. Een andere, Mevrouw Bouquignon-Lagarde, professor aan de Rechtsfaculteit te Rennes is in 1946 tot op de hoogste sport der ladder geklommen, wanneer zij benoemd werd tot raadsheer bij het Verbrekingshof.

Het zou kleingeestig zijn te beweren, dat al deze vrouwen de beste magistraten zijn, maar onder hen zijn er zeker die faam verworven hebben, zoals Miss Florence Allen, in de U. S. A., Mevr. B. Richard in Zwitserland, Mevr. G. Chaillot-Nokolitch te Orléans. Men vergete

qui présidait au procès des criminels de guerre japonais. Elle le remplaça temporairement, comme elle fit fonction de « recorder » pendant l'absence de Sir A. Bodkin, à Douvres.

En Allemagne, les femmes étaient depuis 1922 admises dans la magistrature et, bien que l'on préférât les écarter de cette fonction, trois femmes furent nommées, en 1933, en qualité de juges à vie et 70 autres non définitivement.

Au Canada, deux femmes furent nommées au « King's Counsel » et, en Afrique Occidentale, une femme nègre, Stella Thomas, est magistrat de district.

En Pologne, où les femmes sont admises depuis 1929 dans la magistrature, on compte plus de 100 femmes exerçant la fonction de juge ou de procureur. En 1930, la tendance générale fut suivie en principe par l'Espagne.

En 1935, deux femmes appartenaient au tribunal de Copenhague. Actuellement, il y a au Danemark quatre femmes magistrats, dont une à la Cour d'Appel.

La Lettonie, la Lithuanie, la Yougoslavie, l'Afrique du Sud, le Brésil, le Chili, la Finlande, la Roumanie, la Russie et, auparavant, l'Autriche et la Tchécoslovaquie comptent des femmes parmi leurs magistrats. En 1936, 13 femmes à la fois furent nommées à la Cour d'Istantoel.

En Suède, la réforme est plus récente: elle date de 1945 et entra en vigueur le 1er janvier 1946. On n'y fait plus aucune discrimination entre l'homme et la femme en ce qui concerne les emplois publics. Dans ce pays, la loi n'est pas demeurée une question purement platonique: la Suède compte plusieurs femmes juges, dont une auprès d'un tribunal militaire.

En général, on tend à confier aux femmes la fonction de juge des enfants. Il est vrai, également, que, dans la plupart des pays, cette fonction ne leur fut accordée qu'après leur admission dans la magistrature en général. L'expérience acquise dans tous ces pays a démontré que les femmes magistrats, bien que peu nombreuses, sont à la hauteur de leur tâche et que leur nomination n'a pas donné lieu à des déceptions.

La France est le dernier pays où la réforme a été introduite. En 1946, la loi y fut votée sans discussion. Notre droit est souvent influencé par la législation française et l'organisation judiciaire y ressemble sensiblement à la nôtre. C'est pourquoi il est intéressant d'examiner comment, en France, a évolué l'opinion concernant la place de la femme dans la magistrature. En ce moment, il y a dans ce pays neuf femmes magistrats, dont une est Procureur de la République à Orléans. Une autre femme, Mme Bouquignon-Lagarde, professeur à la Faculté de Droit à Rennes, atteint en 1946 l'échelon supérieur de la hiérarchie, lorsqu'elle fut nommée conseillère à la Cour de Cassation.

Il serait mesquin de prétendre que toutes ces femmes sont les meilleurs magistrats, mais, parmi elles, il y en a certainement qui ont acquis une réelle réputation, comme Miss Florence Allen aux Etats-Unis, Mme B. Richard en Suisse, Mme G. Chaillot-Nokolitch à Orléans. De plus,

daarbij niet dat de selectie voor de vrouwen veel strenger is dan voor de mannelijke kandidaten.

Het percentage der vrouwelijke magistraten is voorze-ker niet groot, maar gezien de sterke uitbreiding die het in alle landen neemt, mogen wij besluiten dat de toelating van de vrouw tot de rechterlijke macht beantwoordt aan een gedachtenevolutie der moderne tijden en dat de strekking niet in te dijen is. De ervaring heeft trouwens be- wezen dat de vrouw magistraat in de genoemde landen, in 't algemeen, op dezelfde wijze bejegend wordt als haar mannelijke collega's; zij oordeelt dezelfde feiten, ongeacht het geslacht der beschuldigten, zij gehoorzaamt aan dezelfde discipline en vervult dezelfde plichten.

Dit vergelijkend overzicht kunnen wij niet besluiten zonder een paar vragen te stellen. Zouden soms de Bel- gische vrouwen minder bevoegd, minder gevormd en ge- schoold zijn dan die van andere landen? Of is het mis- schien de Belgische wetgeving die op haar tijd achter staat? Men weze ervan overtuigd, dat er in België even bevoegde vrouwen zijn als elders. Dans blijft er nog dit alternatief, dat onze wetgeving werkelijk niet up to date is. Hoe dit komt moet hier niet onderzocht worden. Laten we veeleer onderzoeken of de functie van magistraat al dan niet met het vrouwelijk wezen overeenstemt. Moet men de vrouw, uit principe, de toelating tot de magistra- tuur verlenen of weigeren, en bestaan daartoe psycholo- gische, sociale of andere redenen?

B. — Beschouwingen betreffende de grond der zaak.

1. — *Principieel moet de magistratuur voor de vrouwen opgesteld worden.*

Wij zeggen dat de functie van rechter aan de vrouw niet a priori mag geweigerd worden. Inderdaad: het zou niet zeer logisch zijn omdat men dan geen rekenschap zou houden met de waardigheid en de menselijke persoonlijk- heid der vrouw. Haar persoonswaarde is dezelfde als die van de man. Indien het de man voorbehouden wordt, ter- wille van de interne orde en de sociale noodzakelijkheid, in de familie de leiding op zich te nemen, dan staat toch de vrouw als lid van de burgerlijke gemeenschap en van de maatschappij in het algemeen, niet na, maar nevens de man. Voor gelijk welke functie, welke zij in staat is te bekleden, moet zij in aanmerking kunnen komen. Even- min als men van een man mag zeggen dat hij, omdat hij een man is, noodzakelijkerwijze een goed magistraat is, kan men van een vrouw, zeggen dat zij, omdat zij vrouw is, noodgedwongen een slechte magistrate zal zijn. Door te veralgemenen in een of andere zin schijnt men gevaar te lopen van de werkelijkheid af te dwalen.

Het zou echter ook dwaas zijn aan een vrouw een rechterszetel aan te bieden, alleen omdat zij een vrouw is, of om te doen zoals elders, zonder naar de bevoegdheid te informeren.

Tot heden moet daarvoor niet gevreesd worden. Ons principe luidt: aan een vrouw, die de nodige vorming en praktijk genoten heeft en die bewezen heeft dat zij in de

n'oublions pas que la sélection est beaucoup plus sévère pour les femmes que pour les candidats masculins.

Le pourcentage des femmes magistrats n'est certaine- ment pas élevé, mais, vu son accroissement considérable dans tous les pays, nous pouvons conclure que l'admission de la femme au pouvoir judiciaire répond à l'évolution des idées des temps modernes et que l'on ne peut arrêter ce courant. L'expérience a d'ailleurs démontré que, dans les pays mentionnés, la femme magistrat est traitée de la même façon que ses collègues masculins. Elle juge les mêmes faits, quel que soit le sexe des inculpés, elle obéit à la même discipline et remplit les mêmes devoirs.

Nous ne pouvons terminer cet aperçu comparatif sans poser quelques questions. Les femmes belges seraient-elles par hasard moins compétentes, moins formées et moins qualifiées que celles d'autres pays? Ou serait-ce la légis- lation belge qui retarde? Il n'est pas douteux qu'il y'a en Belgique des femmes aussi compétentes qu'ailleurs. Reste l'alternative que notre législation n'est vraiment pas « up to date ». Nous n'avons pas à en examiner ici les raisons. Voyons plutôt si la fonction de magistrat s'accorde ou non avec la personnalité féminine. Faut-il, en principe, accor- der ou refuser à la femme l'entrée à la magistrature et existe-t-il pour cela des raisons psychologiques, sociales ou autres?

B. — Considérations quant au fond de la question.

1. — *En principe, il faut permettre aux femmes l'accès à la magistrature.*

Nous disons que la fonction de juge ne peut a priori être refusée à la femme. En effet, cela ne serait pas très lo- gique, puisque l'on ne tiendrait pas compte de la dignité et de la personnalité humaine de la femme. Sa valeur per- sonnelle est la même que celle de l'homme. Si, en raison de l'ordre interne et de la nécessité sociale, il est réservé à l'homme de prendre la direction de la famille, la femme en tant que membre de la communauté civile et de la société en général, se trouve placée non pas derrière mais à côté de l'homme. Il faut qu'elle entre en ligne de compte pour n'importe quelle fonction qu'elle est à même d'assumer. D'ailleurs, on ne peut dire d'un homme qu'il est nécessairement un bon magistrat parce que homme, pas plus qu'on ne peut prétendre qu'une femme sera un mauvais magistrat parce que femme. En généralisant dans l'un ou dans l'autre sens, on semble courir le risque de s'écarter de la réalité.

Cependant, il serait tout aussi insensé d'offrir à une femme un siège de juge, uniquement parce qu'elle est femme ou pour faire comme ailleurs, sans s'informer de ses capacités.

Jusqu'à présent, cette crainte ne se justifie pas. Nous défendons le principe que le droit d'être nommée ne peut être refusé à une femme ayant bénéficié de la formation et

magistratuur bruikbaar is, mag men het recht niet ontzeggen benoemd te worden.

Welnu, de scholing, karakter- en geestesvorming en de ervaring, welke voor de functie van magistraat onontbeerlijk zijn kan een vrouw zich eigen maken. De gang der gebeurtenissen in andere landen heeft zulks voldoende bewezen. Vele onzer doctoressen in de rechten, *want het gaat hier toch uitsluitend over haar*, zijn uitstekende advocaten en de practijk van lange jaren heeft hun de nodige bevoegdheid gegeven om een rechterlijke uitspraak te kunnen vellen. Is het dan werkelijk redelijk ze te « penalisieren » omdat zij vrouw zijn, Trouwens wanneer het wetsontwerp zal gestemd zijn, dat door de heer Minister van Justitie op 28 Juli 1947 (stuk 288) in de Senaat werd neergelegd, zal zowel voor de benoeming van mannelijke als vrouwelijke magistraten in een nieuwe supplementaire waarborg voorzien zijn. Dit ontwerp stelt nl. een verhoging van de leeftijd voor vereist om tot magistraat te kunnen benoemd worden.

2. — *De vrouw kan de nodige psychologische eigenschappen bezitten.*

Men beweert wel eens, dat de vrouw geen der eigenschappen heeft, die voor een goed magistraat moeten vooropgesteld worden.

Zou men zich echter niet mogen afvragen, of alle mannelijke magistraten alle beroepsdeugden bezitten en ook, of het percent goede magistraten bij de mannen noodzakelijk groter is dan bij de vrouwen. Vooralsnog moet negatief geantwoord worden op de eerste vraag en moet de tweede open blijven, omdat de vergelijking in ons land onmogelijk is, gezien het ontbreken van één der termen.

Anderzijds beoordeelt men zeer dikwijls de vrouwen volgens een gestandaardiseerd type, dat nagenoeg overeenkomt met het minst mooie exemplaar van haar soort.

De vrouw wordt als antijuridisch bestempeld omdat zij, zo gezegd, sentimenteel is, beïnvloedbaar, subjectief in haar oordeel, gepassioneerd, naar de extremen geneigd, enz., enz. Het is een lange lijst van gebreken en onsympathieke hebbelijkheden, waarmede sommige mannen hun moeder, echtgenote en dochters overladen.

Ondertussen mag men veronderstellen dat niet « alle » vrouwen met al deze gebreken behept zijn en dat een degelijke humanistische en universitaire vorming, gevolgd door vele jaren praktijk, deze gedeeltelijk wegcijferen, in geval zij werkelijk bestaan. Daarbij moet men kunnen toegeven, dat er vrouwen zijn die een aantal eigenschappen meegekregen hebben, welke voor het ambt van rechter niet te onderschatten zijn.

Ze hebben psychologisch inzicht en daarbij in dat opzicht een probate intuïtie, die een vrouw-rechter evenwel niet zal nalaten onder het toezicht van haar rede te stellen. Zij kunnen, wat men er ook van denke, objectief in hun oordeel zijn. De vrouwen zijn zorgzaam in hun intellectuele arbeid en hebben zin voor detailwerk, hetgeen vooral in de zittende magistratuur ten bate komt. Zij hebben gezond oordeel en humane gevoelens. Een vrouw die haar schoonste vrouwelijkheid vormt en ontwikkelt, moet niet

de la pratique requises et qui a prouvé qu'elle peut être employée dans la magistrature.

Or, une femme peut acquérir l'éducation et la formation du caractère et de l'esprit indispensables à l'exercice de la fonction de magistrat. Les événements qui se sont déroulés dans d'autres pays l'ont démontré à suffisance. Un grand nombre de nos doctoresses en droit — *puisque, en l'occurrence, il s'agit uniquement d'elles* — sont d'excellentes avocates et une longue pratique leur a donné la compétence requise pour pouvoir prononcer un jugement. Est-il, dès lors, raisonnable de les « pénaliser » parce qu'elles sont femmes ? D'ailleurs, lorsque sera voté le projet de loi déposé le 28 juillet 1947 au Sénat par Monsieur le Ministre de la Justice (document n° 288), une garantie supplémentaire sera acquise, aussi bien pour la nomination de magistrats masculins que féminins. Ce projet propose en effet de relever l'âge requis pour être nommé magistrat.

2. — *La femme peut posséder les qualités psychologiques nécessaires.*

On prétend parfois que la femme ne possède aucune des qualités que l'on doit exiger *a priori* d'un bon magistrat.

Ne pourrait-on pas se demander si tous les magistrats possèdent toutes les vertus professionnelles et si le pourcentage des bons magistrats est plus élevé parmi les hommes que parmi les femmes. Jusqu'à présent, la réponse à la première question est négative. Quant à la seconde, elle reste posée, parce que la comparaison est impossible dans notre pays étant donné que l'un des termes fait défaut.

D'autre part, on juge très souvent les femmes d'après un type standardisé qui correspond à peu près à l'exemple le moins beau de son espèce.

On qualifie la femme d'antijuridique, parce qu'elle est soi-disant sentimentale, influençable, subjective dans son jugement, passionnée, portée aux extrêmes, etc., etc. C'est une longue liste de défauts et d'incongruités peu sympathiques dont certains hommes chargent leur mère, leur épouse ou leurs filles.

Cependant, on peut supposer que « toutes » les femmes ne sont pas affligées de tous ces défauts et qu'une bonne formation humaniste et universitaire, suivie par de nombreuses années de pratique, élimineront une partie de ces défauts, au cas où ils existeraient réellement. D'autre part, il faut reconnaître qu'il y a des femmes que la nature a douées d'un certain nombre de qualités qui ne sont pas négligeables pour la fonction de juge.

Elles possèdent le sens de la psychologie et une réelle intuition qu'une femme juge ne manquera pas de soumettre au contrôle de sa raison. Elles peuvent, quoi qu'on en pense, être objectives dans leur jugement. Les femmes effectuent leur travail intellectuel avec soin et elles ont le sens du détail, ce qui vient à point surtout dans la magistrature assise. Leur jugement est sain, leurs sentiments humains. Une femme, qui forme et développe ses plus belles quali-

vrezen bij de mannen achter te blijven, waar het gaat om het uitoefenen van een beroep of een ambt als dat van rechter.

Het is dan ook *a priori* te werk gaan, wanneer sommige beweren, dat de vrouwen de hoofdeigenschappen missen die een goed magistraat maken: de serene stemming, de geregeldheid in het uitoefenen van het ambt en het prestige, dat de beschuldigten moet overweldigen.

Waarom zou een serene ziel niet in een vrouw kunnen huizen? Er zijn vrouwen die niet sereen zijn, omdat zij veel zorgen en bezigheden hebben. Er werd nooit bedoeld dat « deze » vrouwen zouden magistraat worden, nevens en bij al hun andere werkzaamheden.

Wanneer een vrouw zich in haar ambt kan verdiepen, is zij in staat met onthechting van eigen oordeel en gevoel en van al wat buiten haar beroep valt, haar arbeid te verrichten met de sereniteit, die daarbij past.

De geregeldheid in het uitoefenen van een ambt kan ook een eigenschap van de vrouw zijn. De ziekte zal haar niet méér van de arbeid weerhouden dan haar mannelijke collega. Is deze laatste misschien krachtiger, zij heeft meer uithoudingsvermogen en kan veel beter het physisch lijden verdragen zonder dat haar werk daardoor beïnvloed wordt. Wat de physiologische toestand der vrouw betreft ten overstaan van haar ambt, dit onderwerp werd op zulke onkiese wijze in een beroemd geworden Mercuriale behandeld, dat het ons mishaget er verder op in te gaan. Men zou gaan denken, dat alle vrouwen altijd in verwachting zijn van een geboorte, of dat zij pas gebaard hebben, en dat het moederschap een oneer of een ongeluk is. Wat de ongehuwde vrouwen betreft, zij worden van meet af bij de abnormalen gerekend.

Wat ten slotte het prestige aangaat, zou dit soms het monopolium zijn van het mannelijk geslacht? Een regerende Koningin wordt niet minder geëerbiedigd omdat zij vrouw is.

Indien het waar is dat de magistratuur een zo verheven functie is, dat niemand er een recht kan doen op gelden, maar dat men daartoe moet uitverkoren worden, dan moet daaruit niet besloten worden dat alleen de mannen er voor in aanmerking komen, maar dat de Uitvoerende Macht haar uitverkorenen daàr moet gaan zoeken, waar ze te vinden zijn, *onder de meest bevoegden*, zij mogen mannen zijn of vrouwen.

Is het niet eigenaardig, dat al de psychologische redenen die nu aangehaald worden om de vrouw van de magistratuur verwijderd te houden, destijds voor het beroep van advocaat versleten geworden zijn? De ervaring heeft daarna bewezen dat zij elke grond misten.

3. — *Het sociaal aspect.*

Op sociaal terrein vrezen de mannelijke candidaat-magistraten in de vrouwen mededingsters te vinden, zodra voor deze laatsten de weg tot de magistratuur zal openliggen. Men weze er zich nochtans van bewust, dat niet alle vrouwen willen of kunnen magistraat worden, evenmin als alle mannen het kunnen of willen.

Het feminisme in 't algemeen wordt dikwijls opgevat als

tés féminines, ne doit pas craindre de demeurer intérieure aux hommes, lorsqu'il s'agit d'exercer une profession ou une fonction comme celle de juge.

C'est donc agir *a priori* lorsque certains prétendent que les femmes ne possèdent pas les qualités essentielles qui font un bon magistrat: l'humeur sereine, la régularité dans l'exercice de la fonction et le prestige qui doit impressionner les inculpés.

Pourquoi une femme n'aurait-elle pas l'âme sereine? Il y a des femmes qui ne sont pas sereines parce qu'elles ont beaucoup de soucis et d'occupations. Nous n'avons jamais voulu dire que ces femmes-là devaient être magistrats en dehors et en sus de toutes leurs autres occupations.

Lorsqu'une femme peut se consacrer entièrement à sa fonction, elle est à même, en se débarrassant de ses propres opinions et sentiments et de tout ce qui ne relève pas de sa profession, d'effectuer son travail avec la sérénité requise.

La régularité dans l'exercice d'une profession peut également constituer une qualité de la femme. Pas plus que son collègue masculin, la maladie ne l'empêchera d'effectuer son travail. Si l'homme est peut-être plus robuste, la femme est plus endurante et supporte mieux la souffrance physique sans que son travail en pâtisse. En ce qui concerne la situation physiologique de la femme par rapport à son travail, ce sujet a été traité d'une façon si indécise dans une mercuriale devenue célèbre qu'il nous déplaît d'y insister. On finirait par se demander si toutes les femmes attendent toujours famille, ou viennent d'accoucher et si la maternité est une honte ou un malheur. Et les femmes célibataires sont classées de prime abord parmi les anormales.

Enfin, en ce qui concerne le prestige, serait-ce le monopole du sexe masculin? Une reine régnante n'est pas moins respectée parce qu'elle est femme.

S'il est vrai que la magistrature constitue une fonction tellement éminente à laquelle personne ne peut prétendre mais à laquelle il faut être élu, il ne faut pas en conclure que seuls les hommes entrent en ligne de compte mais bien que le Pouvoir Exécutif doit chercher ses élus là où ils se trouvent, *parmi les plus qualifiés*, qu'ils soient hommes ou femmes.

N'est-il pas curieux que tous les arguments d'ordre psychologique invoqués actuellement pour écarter la femme de la magistrature ont naguère été employés contre la profession d'avocate? L'expérience a prouvé plus tard qu'ils n'étaient pas du tout fondés.

3. — *L'aspect social.*

Sur le terrain social, les candidats magistrats masculins redoutent la concurrence des femmes, dès que la voie vers la magistrature sera ouverte à celles-ci. Toutefois, il faut que l'on se rende bien compte que toutes les femmes, pas plus que tous les hommes, ne veulent ou ne peuvent devenir magistrats.

Le féminisme en général est souvent considéré comme

een strijd van de vrouwen tegen het mannelijk geslacht. Waarom zou men niet kunnen aannemen dat het feminisme ook kan betekenen, dat de vrouw naast en met de man wil werken voor het welzijn van haar land en haar volk; dat haar medewerking voor de gemeenschap een verrijking betekent, omdat haar gaven en kundigheden deze van de man aanvullen. Wij menen trouwens dat de advocaten zich in hun eventuele candidatuur niet moeten bedreigd gevoelen; lang niet alle rechterszetels zullen door de vrouwen bestormd worden. Er zijn heus niet zo heel veel vrouwen, die de titel van doctor in de rechten hebben, en onder haar zijn er niet vele die zich tot de balie richten. Onder die weinigen kunnen de eerste vrouwenmagistraat gekozen worden, maar dan moet er nog rekening gehouden worden met de leeftijd, de scholing, de jaren praktijk, de ijver en de talenten, alsmede met de geestes- en karaktervorming die van dat alles het gevolg is. Het is duidelijk, dat het hier niet gaat om een zo belachelijke als nutteloze streving van de vrouwen om alle beroepen en ambten aan de mannen te ontnemen en ze zelf te bekleden.

Anderzijds ziet men het aantal ongehuwde vrouwen aangroeien en het is voor haar niet meer mogelijk, zoals het in de tijd onzer grootmoeders voor vele onder haar gebeurde, stilletsaan van haar fortuin te leven. De vrouwen verkeren tegenwoordig in 't algemeen in de noodzakelijkheid zich op de mogelijkheid voor te bereiden, alleen in het leven te staan en in eigen onderhoud te moeten voorzien. Zijn brood verdienen is niet meer mogelijk door het uitoefenen van beroepen welke vroeger als specifiek vrouwelijke werden beschouwd en zelfs door de burgerij aanvaard waren. Wij denken hier speciaal aan pianolesgeefsters, gouvernantes, gezelschapsjuffers, enz... alle beroepen die thans bijna niet meer bestaan of geen vitaal loon meer verzekeren. Men zegge ons niet: er zijn nog andere specifiek vrouwelijke beroepen. Men zal er nooit toe komen haar die richting te doen kiezen zo men voortgaat de vrouwelijke arbeid op onvoldoende wijze te vergoeden. En hier denken we aan de heraanpassing van het statuut voor ziekenverpleegsters of het in leven roepen van een statuut voor huispersoneel, enz...

Het grootste aantal ongehuwden vindt men in de burgerij, waar de meisjes begrijpelijkerwijze trachten haar toekomst te verzekeren door het verwerven van een diploma dat met haar stand overeenkomt. De aanwezigheid der meisjes aan de Universiteiten vindt daarin één van haar oorzaken, en zij behalen er in 't algemeen goede uitslagen.

Zou het fair zijn aan de alleenstaande vrouwen een beroep te ontzeggen wanneer zij bewijzen de bevoegdheid ervoor te bezitten? Voor zulke vrouwen zal zich gewis het probleem van de sereniteit en de geregeldheid in het uitoefenen van het ambt niet stellen. En waarom zou haar prestige onderdoen voor dat van de mannen? Men worde er daarom eens en voorgoed van overtuigd dat, waar het gaat om het toekennen van een beroep aan een vrouw, niet de « gehuwden » alleen in aanmerking genomen worden. Het moederschap is voorzeker de eerste en hoogste roeping van de vrouw, maar wie ziet niet rondom zich dat niet iedereen in de gelegenheid is dit ideaal te verwezen-

une lutte des femmes contre le sexe masculin. Pourquoi ne pas admettre que féminisme peut signifier aussi que la femme désire travailler à côté de et avec l'homme au bien-être de son pays et de son peuple; que sa collaboration constitue un enrichissement pour la communauté parce que ses dons et ses capacités complètent ceux de l'homme. Nous sommes d'ailleurs d'avis que les avocats ne doivent pas se sentir menacés dans leur candidature éventuelle; il s'en faudra de beaucoup que tous les sièges de juge soient assaillis par les femmes. Il n'y a pas tant de femmes qui possèdent le titre de docteur en droit, et parmi elles il n'y en a pas beaucoup qui se destinent au barreau. C'est parmi ce petit nombre qu'on pourra choisir les premières femmes magistrats; de plus, il faut encore tenir compte de l'âge, des années de pratique, du zèle et des talents, ainsi que de la formation de l'esprit et du caractère qui en sont la conséquence. Il est évident qu'il ne s'agit pas ici pour les femmes d'ambition aussi ridicule qu'inutile à enlever aux hommes toutes les professions et fonctions.

D'autre part, le nombre des femmes célibataires va croissant, et il n'est plus possible pour elles, comme ce fut le cas au temps de nos grand'tantes, de vivre modestement de leurs revenus. Actuellement, les femmes, de plus en plus, sont obligées de se préparer à se trouver seules dans la vie et devoir subvenir à leurs propres besoins. Il n'est plus possible de gagner sa vie par l'exercice de professions considérées jadis comme spécifiquement féminines, et de ce fait admises même par la bourgeoisie. Nous pensons ici particulièrement aux professeurs de piano, aux gouvernantes, aux dames de compagnie, etc.; toutes des professions qui n'existent presque plus ou qui n'assurent plus un salaire vital. Qu'on ne vienne pas nous dire: il y a encore d'autres professions spécifiquement féminines. On ne parviendra jamais à les orienter vers ces professions aussi longtemps que le travail des femmes sera insuffisamment rémunéré. Et ici nous pensons à la réadaptation du statut des infirmières ou à l'élaboration d'un statut des gens de maison, etc.

On trouve le plus grand nombre de femmes célibataires dans la bourgeoisie, où les jeunes filles essaient naturellement d'assurer leur avenir par l'obtention d'un diplôme correspondant à leur rang social. C'est là une des raisons de la présence des jeunes filles à nos universités, où elles obtiennent en général de bons résultats.

Serait-il honnête d'interdire aux femmes célibataires une profession lorsqu'elles justifient de leurs capacités pour la remplir? Pour ces femmes ne se posera certainement pas le problème de la sérénité et de la régularité dans l'exercice de leurs fonctions. Et pourquoi leur prestige devrait-il céder devant celui des hommes? C'est pourquoi il convient de se persuader une fois pour toutes que, lorsqu'il s'agit de permettre à la femme l'exercice d'une profession, l'on n'envisage pas uniquement le cas des femmes « mariées ». La maternité est certainement la première et la plus haute mission de la femme, mais qui ne voit pas autour de soi que tout le monde n'a pas

lijken! Vooral de alleenstaanden moeten geholpen worden opdat zij door het uitoefenen van een eerlijk beroep in haar onderhoud zouden kunnen voorzien.

Wij spreken hier des te cordater, omdat ook wij denken dat de plaats der gehuwde vrouw aan de haard is en omdat wij weten dat weinig gehuwde vrouwen materieel in de mogelijkheid zullen zijn een ambt als dit van rechter, dat de ganse tijd in beslag neemt, uit te oefenen. Het zullen « des cas d'espèce » zijn en nooit een algemene regel. In die enkele gevallen hebben dan uiteindelijk de echtelingen te beslissen en niet wij. Mag men werkelijk denken, dat een vrouw, omdat zij doctor in de rechten is, niet meer inziet welke de verplichtingen zijn die voortvloeien uit een contract dat zij vrijelijk gesloten heeft: haar huwelijk? En moet men geloven dat zij niet zal kunnen afzien van een ambt, wanneer haar familiale verplichtingen haar aanwezigheid thuis vereisen? En die enkele gehuwde vrouwen, die zich om bepaalde redenen toch aan de taak van rechter zouden kunnen wijden, zouden wij die niet gans bijzonder als kinderrechtters zien fungeren? Zou de medewerking van de vrouwen, die over 't algemeen caritatiever en socialer aangelegd zijn dan vele mannen, niet een aanwinst betekenen bij het uitoefenen van deze specifieke functie?

Men heeft de magistratuur vergeleken met de militaire loopbaan, waarin de vrouw geen plaats toegemeten kreeg.

Het is waar dat zij tot heden in ons land geen legerdienst moet doen, maar in oorlogstijd heeft het vaderland op haar diensten en krachten kunnen rekenen. Deze laatste oorlog heeft daarvan duizende voorbeelden gegeven. In de geallieerde legers konden de vrouwen tot hoge graden in het leger opklimmen. Men heeft er gezien die scheepskapitein waren en anderen die escadrillen leidden, welke uitsluitend door vrouwelijke bemanning bediend werden. Zij hebben trouwens hun voorgangsters in de geschiedenis.

Tot besluit van dit algemeen overzicht menen wij te mogen zeggen, dat de toetreding van de vrouw tot de magistratuur zich rechtvaardigt « in rechte en in feite ». De vrouwen in de balie geven ons een voorbeeld. Hun intrede aldaar werd vroeger bij ons en elders evenzeer bekampt als de toelating tot de magistratuur nu. Desniettemin bewijzen zij dat zij hun beroep met waardigheid en bekwaamheid kunnen uitoefenen. Hetzelfde heeft men in het buitenland in de magistratuur vastgesteld. Waarom zouden de Belgische vrouwen-magistraten ons dan teleurstellen?

l'occasion de réaliser cet idéal? Ce sont surtout les femmes seules qui ont besoin d'aide, pour que, grâce à l'exercice d'une profession honnête, elles soient en état d'assurer leur subsistance.

Nous disons cela avec d'autant plus de fermeté que nous pensons aussi que la place de la femme mariée est au foyer et parce que nous savons que peu de femmes mariées se trouvent dans la possibilité matérielle d'exercer une fonction telle que celle de juge, qui requiert tout le temps. Il y aura donc des cas d'espèce et non pas une règle générale. Dans ces quelques cas, les époux auront à décider en fin de compte et non pas nous. Peut-on réellement penser qu'une femme, parce que docteur en droit, ne voit plus quelles sont les obligations découlant d'un contrat qu'elle a librement consenti, à savoir son mariage? Et doit-on croire qu'elle ne saura pas renoncer à une fonction lorsque ses obligations familiales requerront sa présence au foyer? Et ces quelques femmes mariées qui, pour des raisons déterminées, pourraient néanmoins se consacrer à la tâche de juge, ne pourrions-nous pas les voir exercer la fonction de juge des enfants? La collaboration des femmes, qui ont généralement un caractère plus charitable et social que beaucoup d'hommes, ne signifierait-elle pas une bonne acquisition pour l'exercice de cette fonction spécifique?

On a comparé la magistrature à la carrière militaire, dans laquelle une femme ne s'est jamais vu attribuer une place.

Il est exact qu'en Belgique, elle n'est pas soumise, jusqu'à présent, au service militaire, mais, en temps de guerre, la patrie a pu compter sur ses services et ses forces. La dernière guerre en a fourni des milliers d'exemples. Dans les armées alliées, les femmes ont pu accéder à des grades élevés. On en a vu qui étaient capitaines de navire et d'autres qui ont conduit des escadrilles uniquement desservies par un équipage féminin. Elles ont d'ailleurs leurs devancières dans l'Histoire.

En conclusion de cet aperçu général, nous croyons pouvoir dire que l'accès de la femme à la magistrature se justifie « en droit et en fait ». Les femmes au barreau nous en donnent l'exemple. Jadis, chez nous comme ailleurs, leur entrée y fut aussi combattue que l'est maintenant leur accès à la magistrature. Néanmoins, elles prouvent qu'elles sont à même d'exercer leur profession avec dignité et compétence. A l'étranger, également dans la magistrature, cela a été constaté. Dès lors, pourquoi les femmes magistrats belges pourraient-elles nous décevoir?

De Verslaggever,

De Voorzitter,

Le Rapporteur,

Le Président,

Mevr. DE RIEMAECKER-LEGOT.

L. JORIS.

Mme DE RIEMAECKER-LEGOT.

L. JORIS.

OBSERVATIONS DE LA MINORITE.

Condamné une première fois par 5 voix contre 3 — la Commission n'était pas en nombre —, le projet rallia ensuite, à la faveur d'un changement de composition, l'approbation de la majorité.

Que penser de l'innovation que réalise le projet et que le Sénat a votée, sans lui accorder, semble-t-il, une suffisante attention ?

S'agit-il d'améliorer le recrutement de notre magistrature ? Nul ne l'a prétendu. Aussi bien, on doit constater que la plupart des « avocates » ne font qu'une apparition fugitive au palais. Mais l'activité, au Barreau, est très variée et il se conçoit que des femmes bien douées aient pu s'y créer une situation.

S'ensuit-il qu'elles conviendraient à la magistrature où toutes les qualités de l'avocat ne sont pas requises, cependant qu'il en faut quelques autres ?

M. Léon Delwaide, Procureur Général ff. près la Cour d'Appel de Liège, a consacré une intéressante mercuriale au problème de l'accession de la femme à la magistrature (16 septembre 1946). D'aucuns se sont attachés à vitupérer ce discours, à en dénoncer quelques notes plaisantes d'ordre physiologique, voire à en décrier certaine trivialité dans l'expression. Ces critiques sont vaines, qui tâchent à donner le change et méconnaissent l'objectivité des observations de l'honorable Procureur Général et la force de sa conclusion.

M. Léon Delwaide appartient à une vieille famille de robe. Son père fut, lui aussi, Procureur Général près la Cour de Liège. Il a une longue expérience et une large culture. Il ne nous donne pas que son opinion. Il a sollicité l'avis des plus hautes autorités compétentes du pays. Tous les membres du Parquet Général, les dix Procureurs du Roi du ressort de la Cour, tous les Premiers-Présidents et Procureurs Généraux du Royaume ont marqué leur hostilité à l'innovation envisagée. On ne pourrait trop souligner l'autorité de pareils témoignages, autrement significatifs que de vagues considérations sur les progrès du féminisme qui ne sont pas toujours, disait-on récemment, ceux de la féminité.

Y a-t-il un courant d'opinion en faveur de la réforme ? Non, certes. En fait, le projet n'est que la manifestation d'un état d'esprit systématiquement novateur, qui sévit dans tous les domaines.

Eh oui ! La France a ouvert aux femmes la magistrature. Mme Georgette Chaillot est même devenue à Orléans, par le jeu de la suppléance, « Monsieur le Procureur de la République » ! Le précédent français nous tiendrait-il

OPMERKINGEN VAN DE MINDERHEID.

Nadat het een eerste maal met 5 stemmen tegen 3 was verworpen — de Commissie was toen niet talrijk genoeg — verwierf het ontwerp daarna de goedkeuring van de meerderheid, ten gevolge van een wijziging in de samenstelling van de Commissie.

Wat te denken over de nieuwigheid die in het ontwerp besloten ligt, hetwelk de Senaat heeft goedgekeurd zonder blijkbaar een voldoende aandacht er aan te hebben geschonken ?

Is het de bedoeling de aanwerving van onze magistratuur te verbeteren ? Dit werd door niemand beweerd. Ook moet worden vastgesteld, dat de meeste vrouwelijke advocaten slechts even aanwippen op het paleis. Bij de Balie echter is de bedrijvigheid zeer afwisselend, zodat men kan aannemen dat begaafde vrouwen er wisten vooruit te komen.

Volgt daaruit dat zij geschikt zouden zijn voor de magistratuur, waar al de hoedanigheden van de advocaat niet worden vereist, doch waar men er enkele andere moet bezitten ?

De heer Léon Delwaide, w.n. Procureur-Generaal bij het Hof van Beroep, te Luik, heeft een belangwekkende openingsrede gewijd aan het vraagstuk van de toelating der vrouwen tot de magistratuur (16 september 1946). Sommigen hebben uitvallen gedaan tegen die redevoering, hebben enkele vermakelijke klanken ervan van physiologie aan de kaak gesteld, en hebben zelfs de nogal plate toon er van afgekeurd. Dit zijn vruchteloze kritieken om te trachten zand in de ogen te strooien en die de objectiviteit van de opmerkingen van de achtbare Procureur-generaal en zijn krachtige conclusie miskennen.

De heer Léon Delwaide behoort tot een oude familie van rechtsgeleerden. Zijn vader was ook Procureur-generaal bij het Hof te Luik. Hij heeft een lange ondervinding en is zeer ontwikkeld. Hij deelt ons niet alleen zijn mening mede. Hij heeft het advies ingewonnen van 's lands hoogst bevoegde autoriteiten. Al de leden van het Hoofdparket, de tien Procureurs des Konings van het rechtsgebied van het Hof, al de Eerste-Voorzitters en Procureurs-generaal van het Rijk hebben zich ongunstig uitgesproken tegenover de beoogde nieuwigheid. Men kan niet genoegzaam de nadruk leggen op het gezag van dergelijke getuigenissen, die betekenisvoller zijn dan vage beschouwingen over de vorderingen van het feminisme die niet altijd die zijn van de vrouwelijkheid, zoals onlangs werd gezegd.

Bestaat er een gedachtenstroming ten gunste van de hervorming ? Gewis, neen. Feitelijk is het ontwerp slechts de uiting van een stelselmatige vernieuwingsgeest, die op alle gebied heerst.

Wel ja ! Frankrijk heeft de magistratuur opengesteld voor de vrouwen. Mevr. Georgette Chaillot is zelfs, dank zij de plaatsvervanging, « De heer Procureur van de Republiek » geworden ! Moeten wij het Frans voorgaande

lieu de justification décisive ? A ce compte, pourquoi tardons-nous à réaliser la nationalisation de maints secteurs de notre économie ?

D'aucuns s'imaginent qu'ils ont la vocation prédestinée de révolutionner le monde et, dans cet état d'esprit, ils s'ingénient à pousser aux réformes inconsidérées, voire aux outrances les plus discutables. Encore un peu, ils s'écrieraient : « Enfin, Malherbe vint ! ». Malherbe, c'est eux. Ou encore, avec Sganarelle du « Médecin malgré lui » : « nous avons changé tout ça ».

Changé tout ça !

Nul ne met en doute les éminentes qualités de la femme et ses aptitudes en tant de domaines où les hommes lui sont inférieurs : tact, sensibilité, générosité s'accompagnent souvent d'une puissance d'intuition qu'on ne trouve guère chez les hommes au même degré. Mais on doit admettre que l'homme a, par contre, des qualités et des dispositions qui ne se rencontrent pas également chez la femme.

« Nous avons changé tout ça. » Avec Shakespeare, on est tenté de leur rappeler qu'il n'y a qu'une chose que nous ne puissions faire, c'est changer une femme en homme et vice versa.

Croit-on vraiment que, pour l'exercice de la judicature qui requiert essentiellement réflexion, sérénité, maîtrise de soi, la femme puisse remplacer l'homme ?

Avec les tendances inhérentes à ses qualités et qui en sont comme le revers, la femme sera encline à juger avec trop de bienveillance et d'indulgence ou avec trop de passion et de sévérité, selon les espèces et les circonstances. Et ce n'est pas calomnier la femme que de dire qu'elle est infiniment moins apte que l'homme à faire abstraction de tous les éléments adventices ou secondaires qui sont comme le décor de fond des affaires à juger.

Quelle que soit l'obstination de certains clans féministes à revendiquer l'égalité en toutes matières vis-à-vis des hommes, il faut se rendre à l'évidence, cette égalité est impossible ; elle serait d'ailleurs contraire à la nature et incompatible avec la famille telle que la veut notre conception chrétienne de la vie.

La société traverse une crise profonde, crise morale surtout. Les moralistes les plus qualifiés la mettent pour une bonne part au compte de la dislocation du foyer, du relâchement des liens du mariage, de la crise de la famille, de l'abandon par la femme de ses devoirs envers les siens.

Tout ce qui contribue à distraire la femme de son home, de sa famille, de son mari et de ses enfants ne peut qu'ajouter au désarroi qui secoue notre vieux monde.

Dans une campagne qu'il mène avec vigueur, l'archevêque d'York dénonçait naguère les dangers que fait courir aux foyers chrétiens et à la vie de famille l'emploi d'un trop grand nombre de femmes dans le commerce et l'in-

als een afdoende rechtvaardiging beschouwen ? Zo ja, waarom wachten wij dan om de nationalisatie door te voeren van menige sector van ons bedrijfsleven ?

Sommigen beelden zich in, dat zij voorbestemd zijn om de wereld om te wentelen en, door die geestestoestand geleid, leggen zij er zich op toe om ondoordachte hervormingen en zelfs voor de meest betwistbare overdrijvingen een weg te banen. Nog een weinig en zij zouden uitroepen : « Enfin, Malherbe vint ! » « Malherbe », dit zijn zij. Of ook nog met Sganarelle uit de : « Médecin malgré lui » : « Nous avons changé tout ça ! »

Dit alles veranderd !

Niemand betwijfelt de uitmuntende hoedanigheden van de vrouw en haar aanleg op vele gebieden waar de mannen voor haar moeten onderdoen : tact, gevoeligheid, edelmoedigheid gaan vaak gepaard met een intuïtiekraacht die men zelden in dezelfde graad aantreft bij de mannen. Maar men moet toegeven dat, daarentegen, de man eigenschappen en geschiktheden bezit die men niet in gelijke maat bij de vrouw aantreft.

« Dit alles hebben we veranderd. » Met Shakespeare zijn we geneigd om hen er aan te herinneren dat wij slechts een zaak niet kunnen doen, namelijk een vrouw in man veranderen en omgekeerd.

Meent men werkelijk dat de vrouw, voor de uitoefening van het rechtersambt, hetwelk hoofdzakelijk bezonnenheid, kalmte, zelfsbeheersing vergt, de man zou kunnen vervangen ?

Met de strekkingen die deel uitmaken van haar eigenschappen en die er als de keerzijde van zijn, zal de vrouw geneigd zijn om met te veel welwillendheid en toegeeflijkheid te oordelen of met te veel hartstocht en gestrengheid, naar gelang de gevallen en de omstandigheden. En het mag niet als laster worden aangezien voor de vrouw, te zeggen dat zij oneindig veel minder geschikt is dan de man om zich los te maken van alle bijkomstige of ondergeschikte gegevens die zowat de achtergrond uitmaken van de te vonnissen zaken.

Welk ook de halsstarrigheid zij van sommige vrouwen-groeperingen om op alle gebied de gelijkheid op te eisen tegenover de mannen, moet men inzien dat die gelijkheid onmogelijk is ; zij zou trouwens in strijd zijn met de natuur en onverenigbaar met het gezin zoals wij dit willen, in overeenstemming met onze christelijke levensopvatting.

De samenleving doorleeft een diepgaande crisis, vooral op zedelijk gebied. De meest bevoegde zedenmeesters wijten dit grotendeels aan het uiteenvallen van het gezin, aan de verslapping van de huwelijksbanden, aan de gezinscrisis, aan het verzaken van de vrouw van de plichten tegenover de haren.

Al wat er toe bijdraagt de vrouw te verwijderen van haar thuis, van haar gezin, van haar man en van haar kinderen, kan slechts de verwarring vergroten die onze oude wereld dooreenschokt.

In een krachtadig gevoerde campagne, brandmerkte de aartsbisschop van York de gevaren die voor de christelijke gezinnen en voor het gezinsleven verbonden zijn aan tewerkstelling van een te groot aantal vrouwen in handel

dustrie. Il en va de même pour les autres activités professionnelles extérieures.

Nous osons le dire : ce n'est pas la peine de clamer qu'il faut restaurer la famille, favoriser le mariage, encourager la maternité, si, concomitamment, on multiplie les appels à la pratique, par la femme, de professions qui l'arrachent à ses devoirs primordiaux. Quelle contradiction et quelle dérision au moment où nous allons créer incessamment, il le faut, l'allocation pour la femme au foyer ! Que les femmes se consolent ! Elles doivent renoncer à maints emplois, professions et missions qui sont et doivent rester l'apanage de l'homme. Le sacerdoce n'est pas ouvert aux femmes et, dans nos pays de haute culture où la femme continue à réaliser sa plus belle destinée dans le mariage et la formation intellectuelle et morale de ses enfants, on répugnerait à la voir devenir officier supérieur de l'armée, comme elle serait horrifiée à la pensée d'exercer le métier de bourreau.

Non, la femme n'est pas faite non plus pour l'exercice de la magistrature.

Vainement proposera-t-on certaines distinctions. On fera valoir que telle femme pourrait utilement être juge des enfants et en accomplir maternellement la mission. Le juge des enfants est un magistrat comme les autres ; dans la plupart des arrondissements, il a d'autres tâches que la judicature infantile et il ne peut d'ailleurs renoncer aux promotions, à la vice-présidence et à la Cour.

Si l'on manquait de candidats magistrats, on pourrait prétendre qu'il faudrait recourir aux docteurs en droit féminins. Mais chacun sait que tel n'est pas le cas et que dix candidats se bousculent pour chaque place vacante.

Et il reste que le jeune homme qui attend sa nomination pour fonder un foyer fera le bonheur de la femme qu'il épousera, bien mieux que ne le ferait l'exercice par elle des fonctions de Procureur du Roi ou de juge au tribunal correctionnel.

« Nous voulons changer tout ça », est l'aveu d'une manie de destruction, une rupture systématique d'avec la tradition, une méconnaissance des réalités plus fortes que les caprices humains et les promesses électorales. Un dernier mot. Des esprits chagrins mettront notre opposition au compte d'un souci exagéré de la tradition. Qu'ils se détrompent. Autant que quiconque, nous voulons le progrès social et ses réalisations généreuses. L'erreur serait de les confondre avec une « réformite » qui n'en est que la déviation pathologique.

en nijverheid. Hetzelfde geldt voor de andere bedrijfsbezigheden buitenshuis.

Wij durven het zeggen, dat het verloren moeite is te verkonden, dat het gezin moet worden hersteld, het huwelijk begunstigd, het moederschap aangemoedigd, indien men tegelijkertijd de oproepen vermenigvuldigt ten voordele van de uitoefening door de vrouw van beroepen die haar aan haar hoofdzakelijke plichten onttrekken. Hoe tegenstrijdig en hoe bespottelijk, op een ogenblik dat wij, zoals nodig, binnenkort een vergoeding zullen toekennen voor de thuisblijvende vrouw ! De vrouwen mogen zich troosten ! Zij moeten afzien van menige bediening, beroep en opdracht, die het natuurlijk voorrecht van de man zijn en moeten blijven. Het priesterschap is niet toegankelijk voor de vrouwen en in onze landen met hoge cultuur, waar de vrouw haar schoonste lotsbestemming blijft vinden in het huwelijk en in de verstandelijke en zedelijke vorming van haar kinderen, zou het ons tegen de borst stuiten ze opperofficier van het leger te zien worden, zowel als ze met afschuw zou vervuld zijn bij de gedachte het beroep van beul uit te oefenen.

Neen, de vrouw is evenmin gemaakt om het ambt van magistraat uit te oefenen.

Vruchteloos zal men zeker onderscheid voorstellen. Er kan worden aangevoerd, dat een bepaalde vrouw zou passen om kinderrechtster te zijn en er moederlijk de taak van te vervullen. De kinderrechtster is een magistraat zoals de andere ; in de meeste arrondissementen heeft hij andere taken dan het kinderrechtsambt en hij kan overigens niet afzien van bevorderingen, van het ondervoorzitterschap en van het Hof.

Indien er gebrek mocht zijn aan candidaat-magistraten, zou men kunnen beweren dat beroep moet kunnen worden gedaan op vrouwelijke doctoressen in de rechten. Doch een ieder weet, dat zulks niet het geval is en dat tien candidaten zich voor iedere vacante plaats verdringen.

En dan blijft nog, dat de jonge man die zijn benoeming afwacht om een gezin te stichten beter het geluk zal bijbrengen voor de vrouw die hij zal huwen dan deze zal mogen verwachten door zelf de functies uit te oefenen van Procureur des Konings of van rechtster in de correctionele rechtbank.

« Dit alles willen wij veranderen », is de bekentenis van een vernielingszucht, een stelselmatig breken met de traditie, een miskenning van de werkelijkheden die sterker zijn dan de menselijke grillen en de kiesbeloften. Nog een laatste woord. Zwartkijkers zullen ons verzet toeschrijven aan een overdreven bekommernis om de traditie. Zij mogen gerust zijn. Zowel als om 't even wie, zijn wij voor de maatschappelijke vooruitgang en zijn edelmoedige verwezenlijkingen. De vergissing zou er in bestaan ze te verwarren met een « hervormingszucht » die er slechts de pathologische afwijking van is.

M. PHILIPPART,
J. OBLIN.